



## ביטויי האוטיזם - אינדיבידואלים בתפקוד גבוה: באדיבות שרון ארבל

מבחינת אופי הקשיים וההתערבות המתאימה, אין כיום הבדל מהותי בין אוטיזם בתפקוד גבוה לתסמונת אספרגר. לכן, מכאן ואילך הדברים מתייחסים לאנשים עם אחת משתי התסמונות (ואין זה משנה כרגע אם מדובר בתסמונות שונות או בווריאציה על אותה התסמונת). אנשים עם אוטיזם בתפקוד גבוה ועם תסמונת אספרגר מתקשים באותם תחומים האופייניים לאוטיזם הקלאסי, אבל צורת הביטוי של הלקות שונה מזו הנראית באוטיזם הקלאסי.

### תפקוד חברתי

גם אנשים שמתפקדים ברמה גבוהה ביותר, ואפילו בעלי רמת אינטליגנציה גבוהה, מתקשים בהבנת מצבים חברתיים, בקליטת מסרים חברתיים ובשיפוט חברתי, לדוגמה - מתבגר נבון מאוד עשוי לדבר בקול רם לעיני כל על עניינים פרטיים שהצנעה יפה להם, ולא להבין שגם דיבור (ולא רק מעשה) לא מתאים, או שאנשים שומעים אותו גם אם לא התכוון לדבר אליהם. אפשר ללמד רעיונות אלו באופן "עיוני", והאדם הלוקה באוטיזם יזדקק ללמידה פורמאלית שכזאת, ויתקשה לקלוט את הקודים ההתנהגותיים האלה מן הסביבה החברתית, כפי שילדים שהתפתחותם תקינה קולטים אותם.

מחקרים מראים כי אינדיבידואלים עם אוטיזם בתפקוד גבוה עשויים להתעניין ביחסים עם בני גילם ולרצות שיהיו להם חברים, אבל הם חסרים את המיומנויות הדרושות לפיתוח קשרי ידידות. ללא התערבות וללא עזרה יתקשו לרכוש להם חברים ויחוו בדידות ותסכול.

### תקשורת

לפי ההגדרה, אנשים עם אוטיזם בתפקוד גבוה או עם תסמונת אספרגר מסוגלים לדבר. עם זאת, דיבורם שונה לעתים קרובות, בהתאם למאפייני התסמונת: המבטא לעתים נשמע "זר" (גם כאשר הילד גדל תמיד באותה סביבה ודובר רק שפה אחת); לעתים הדיבור נשמע "פדנטי" (דקדקני); גובה הקול, האינטונציה, הקצב וההדגשים האחרים (למשל - גוון הקול המונוטוני, או שיש עלייה בגובה הצליל הסופי בסופי משפטים, כאילו הם שאלות). המבנים הדקדוקיים ילדותיים, וכוללים שימוש חזרתי בשפה. בניהול שיחה, מתקשים בחילופי דברים עם הזולת, ונוטים להאריך בדיבור מבלי לאפשר לו להשיב. כן נבצר מהם להבין את נקודת מבטו של הזולת. לעתים נראה כי רמת ההבנה גבוהה (למשל - אוצר מילים עשיר) מרמת ההבנה של השפה. הלקות בהבנת השפה יכולה לבוא לביטוי בקושי להבין שאלות, הוראות פשוטות או בדיחות. המילה נתפסת במשמעותה המילולית הצרה והם מתקשים להבין הומור או ביטויים ציוריים או ביטויי כפל לשון/סלנג (כגון- "הרגת אותי..").

### התנהגות ותחומי עניין

תנועות חוזרות ונשנות, האופייניות לאוטיזם קלאסי, ייתכנו גם אצל אנשים עם תפקוד גבוה, אבל אלה מסוגלים בדרך כלל לריסון עצמי רב יותר ולהבנה כי ישנן התנהגויות לא מקובלות בציבור. הנטייה לחזור על פעולה מסוימת שוב ושוב יכולה להתבטא גם בחזרות רבות על מילה או על משפט, או בדיבור בלתי פוסק על נושא מסוים.

העניין המוגבר, המתבטא באוטיזם בהיצמדות לחפץ אחד, מתבטא בתפקוד גבוה בעיקר בתחומים אינטלקטואליים: קריאה, עניין במפות, צבירת עובדות על מזג האוויר או על אופן פעולה של מכשירים או של כלי רכב. לפעמים תחום עניין אחד מתחלף בתחום אחר. אבל יש אנשים ששמרו על תחום התעניינות מסוים מילדות עד הבגרות, והתעניינות זו הקנתה להם בסיס לבניית קריירה מקצועית.

### כישורי חשיבה וקוגניציה

מנת המשכל הכללית של אנשים עם אוטיזם בתפקוד גבוה או עם תסמונת אספרגר היא בגדר התקין, אבל הכישורים הקוגניטיביים הם בדרך כלל לא אחידים באופן בולט וייתכנו פערים בין התחומים הקוגניטיביים השונים אצל אותו אינדיבידואל.

הלקות יכולה לבוא לביטוי בדרכים שונות - בחלק מן התחומים האלה:

- חשיבה קונקרטי: קושי בתפיסה של מושגים מופשטים או סמליים. תפיסת המילים כמסר חד-משמעי, ללא הקשרים מתוככמים.
- התמקדות מוגברת בפרטים, עם יכולת מוגבלת לקביעת סדר-עדיפות ביניהם.
- תפיסה לקויה של משמעות: קושי לקשר בין רעיונות או אירועים, למצוא את הרעיון המאחד או לקשר בין סיבה לתוצאה.
- קושי לצרף או לאחד רעיונות, אם הם ניראים סותרים לכאורה, למשל - שאנשים נחמדים ואוהבים יכולים לכווס לפעמים ולמרות זאת הם עדיין נחמדים ואוהבים.
- קושי בהכללה. למשל - בסביבה אחת/עם אנשים מסוימים אתנהג בצורה מתאימה ובסביבה אחרת/ עם אנשים אחרים אפגין התנהגות בלתי מסתגלת.
- קושי בארגון ובביצוע של סדרת פעולות (ארגון כרוך בהכללה של מספר פרטים). למשל - בהכנת כריך, יתבלבל בסדר הפעולות וישים את הבשר מעל שתי פרוסות הלחם.
- נטייה להסחת הדעת בגלל גירויים צדדיים או מתן תשומת לב לפרטים לא משמעותיים.



## תחומי התערבות

אנשים עם אוטיזם בתפקוד גבוה ועם תסמונת אספרגר עשויים להזדקק לעזרה בתחומים האופייניים לאוטיזם קלאסי: תגובות חריגות של החושים, בעיות מוטוריות ועוד. כן ייתכן שיסבלו מליקויי למידה וקשיים בהתארגנות. אבל התפקוד הגבוה מציב אתגרים נוספים לאדם הנמצא במידה רבה יותר בתוך הקהילה וללא השגחה. גם המודעות החברתית הגבוהה יחסית מחייבת טיפוח כישורים חברתיים: המתבגר מעוניין בקשרי ידידות אך חסרה לו המיומנות החברתית והוא נכשל בניסיונותיו לרכוש חברים. משום כך הוא עלול לסבול מתסכול ומבדידות. יש לכלול בתוכנית החינוכית את הנושאים האלה:

- הבנת תקשורת לא מילולית (פירוש של קשר-עין, הבעות פנים, מחוות גוף וכדומה) והפקתה (איך לשלוט בקול, במונחים של עוצמה, גובה, קצב וכדומה; איך לנהך שיחה).
- מודעות חברתית. למשל - התלמיד ילמד לזהות הבדלים בין הצורה שבה הוא תופס את הסיטואציה לצורה שבה אחרים תופסים אותה.
- הקשר בין סיבה לתוצאה: הקשר בין סיטואציות מתסכלות או מפחידות לבין רגשות התסכול והחרדה שהן מעוררות; הקשר בין פעולות התלמיד לתגובת הזולת.
- כישורי חיים ותפיסה עצמית חיובית. הערכה עצמית: מה קל ומה קשה לי, באילו סיטואציות אצליח להסתדר ואילו סיטואציות קשות לי.
- מיומנות של פתרון בעיות (לימוד התהליך על כל שלביו).
- כללים להתנהגות מקובלת במצבים שונים (למשל - במקום עבודה).
- כישורי הסתגלות, כמו - עריכת קניות או שימוש בתחבורה ציבורית.
- טיפוח תחומי עניין שיוכלו לשמש בסיס להכשרה מקצועית ולפיתוח קריירה בעתיד.

<http://www.alut.org.il/default.asp>: המידע מתוך האתר של עמותת אלוט